

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-104>

УДК 330.1:338(045)

Богацька Н.М., Шахнюк А.І.

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ (НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ) ЯК СКЛАДОВА СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті розглянуто суть та необхідність створення нематеріального капіталу, складовою якого є інтелектуальна власність в сучасних умовах господарювання і функціонування підприємств. Визначаються основні види вкладів, якими можна наповнювати статутний капітал підприємства. Висвітлюється поняття та зміст інтелектуальної власності у якості нематеріального активу. Досліджено питання формування статутного капіталу, шляхом внесків нематеріальних активів та визначено специфіку прав інтелектуальної власності. Розглянуто порядок внесення об'єкта інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства та переваги даної стратегії. Розкрито особливості охорони прав інтелектуальної власності, що були передані до статутного капіталу підприємства. Аналіз нормативно-правової бази передачі нематеріального активу у власність підприємства. Визначено основні групи майнових прав, що можуть розглядатися як внесок до статутного капіталу підприємства у вигляді нематеріального активу. Досліджено необхідність документального оформлення операції передачі прав інтелектуальної власності до статутного капіталу, порядок розпорядження майновими права інтелектуальної власності. Розглянуто особливості захисту об'єкта інтелектуальної власності, що використовуються для мінімізації ризиків пов'язаних з їх використанням.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал, статутний капітал, майнові права.

Bogatska Nataliia, Shahnyuk Angelica

Vinnytsia Trade and Economic Institute of

Kyiv National University of Trade and Economics

INTELLECTUAL PROPERTY (INTANGIBLE ASSETS) AS A COMPOSITION OF THE COMPANY'S STATUTE CAPITAL

Summary. The essence and necessity of intangible capital creation is discussed in the article, which includes intellectual property in modern realities of enterprise management and functioning. The main types of deposits, which can be filled with the authorized capital of the enterprise, are determined. Both the concept and the content of intellectual property as an intangible asset are highlighted. The formation of the authorized capital by means of intangible assets contributions as well as the specifics of intellectual property rights is determined. The right of intellectual property to private non-property rights and property rights of intellectual property are distinguished, which has a further influence on the choice of the object and the maintenance of these rights, which are transferred to the authorized capital. The order of introduction of the intellectual property object into the authorized capital of the enterprise and the advantages of this strategy are outlined. The peculiarities of protection of intellectual property rights that were transferred to the authorized capital of the enterprise are disclosed. Analysis of the regulatory framework for the transfer of an intangible asset to the ownership of the enterprise has been made. The basic groups of property rights, which can be considered as a contribution to the authorized capital of the enterprise in the form of an intangible asset, are determined. Conditions are set out, which should correspond to intangible assets for their inclusion in the authorized capital of the enterprise. The procedure for conducting an appraisal of intellectual property rights in monetary terms is indicated. The article also discusses the risks of forming an authorized capital of an enterprise by virtue of intellectual property rights. The necessity of documentary registration of the transfer of intellectual property rights to the authorized capital, procedure of disposition of property rights of intellectual property is investigated. The peculiarities of protection of the intellectual property object used to minimize the risks associated with their use are investigated.

Keywords: intellectual property objects, intangible assets, intellectual capital, authorized capital, property rights.

Постановка проблеми та її зв'язок з актуальними теоретичними завданнями. Однією із складових інтелектуальної власності є об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, заки для товарів та послуг, ноу-хау і т.д.), які створені на підприємстві, мають правовий захист, практичне втілення у вигляді можливості впровадження у виробництво (або інших видів комерціалізації) та приносять власнику прибутки [2]. Таким чином поглиблення глобалізаційних процесів передбачає створення сучасної моделі підприємства, основною складовою якої є інтелектуальний капітал, який формують нематеріальні

активи. Зростання конкурентоспроможності підприємств передбачає ефективне використання нематеріальних активів, частка яких у структурі активів суб'єктів підприємницької діяльності постійно зростає.

Наявність нематеріальних активів у складі ресурсів підприємства збільшує ринкову вартість підприємств, підвищує інвестиційну привабливість та забезпечує захист їхніх прав, шляхом того, що з одного боку в нематеріальних активах вміщується результат інтелектуальної творчої діяльності людини, а з другого боку такий результат призводить до логічного зменшення витрат на виробництво продукції, як наслідок – змен-

шення собівартості продукції або збільшення обсягів її реалізації шляхом формування у покупця візуального розпізнання марки для товарів і послуг та формування визнання бренду.

Отже, проблема використання об'єктів інтелектуальної власності в якості внеску в статутний капітал підприємства є надзвичайно актуальною та сучасною, особливо для вітчизняних підприємств в контексті євроінтеграції та вимагає подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інтелектуальної власності як статутного капіталу підприємства займалися чисельна кількість закордонних науковців, таких як Н. Бонтіс, Дж.К. Гелбрейт, Е. Брукінг, Л. Прусак, П. Друкер, Т. Стюарт, М. Мелоун, Л. Едвігсон, Д. Даффі, І. Нонака, Т. Давенпорт та інші. Значний внесок у розробку теоретичних і прикладних питань щодо визначення інтелектуальної власності як нематеріального активу внесли вітчизняні науковці: О. Бутнік-Сіверський, Д. Крупка, І.П. Хвищун, П.М. Цибульов, Д. Богиня, В. Геєць, О. Грішнова, Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, І.Л. Литвинчук та інші.

У працях цих фахівців досліджується проблематика визначення сутності нематеріальних активів та інтелектуальної власності, практичного та теоретико-методологічного обліку даного виду активу і т.д. Незважаючи на те, що вивченням інтелектуального капіталу займаються безліч зарубіжних і вітчизняних вчених, ця тема є актуальною у розрізі інноваційно-глобалізаційних процесів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи роботи сучасних вчених, які займалися дослідженням даного питання, можна зробити висновок, що їх увага була приділена питанням дослідження сутності інтелектуальної власності на підприємствах. Однак, не достатньо розглянуто та досліджено складові майнових прав об'єктів інтелектуальної власності під час процесу формування статутного капіталу підприємства нематеріальними активами.

Мета статті. Дослідження складових майнових прав об'єктів інтелектуальної власності під час процесу формування статутного капіталу підприємства нематеріальними активами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Статутний капітал – це зареєстрований у встановленому законом порядку й закріплений в установчих документах грошовий еквівалент майна або безпосередньо кошти, які повинні бути передані підприємству у власність (повне господарське ведення, оперативне керування) у вигляді внесків для забезпечення його господарської діяльності і як сплата його учасниками одержуваних ними майнових прав [7].

Інститут статутного капіталу підприємства є одним із центральних в корпоративному праві. При цьому для розвитку принципу свободи підприємницької діяльності на рівні законодавства передбачена варіація об'єктів власності, переважно для учасників та засновників при формуванні внесків. Серед таких об'єктів – об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема майнові права на ці об'єкти), що за своїм характером походження мають певні особливості.

Згідно ст. 13 «Закону про господарські товариства», ст. 86 ГКУ та ст. 11 «Закону про акціо-

нерні товариства» визначено такі види вкладів, якими можна наповнювати статутний капітал:

– рухоме майно; нерухоме майно; гроші; цінні папери;

майнові права:

– корпоративні права: сукупність майнових та немайнових прав, які випливають з права власності на частку в статутний капітал іншого суб'єкта (якщо учасник вносить до статутного капіталу господарського товариства частку (її частину), якою він володіє в статутному капіталі іншого господарського товариства, то в результаті цього в останньому відбувається зміна складу учасників.

– права користування будинками, спорудами, приміщеннями, транспортними засобами, природними ресурсами;

– права на об'єкти права інтелектуальної власності: майнові права на знаки для товарів і послуг (торгові марки), на винаходи та корисні моделі, промислові зразки, на комп'ютерні програми, інші об'єкти, визначені законами;

– зобов'язальні права: право вимоги учасника до іншого суб'єкта (унаслідок цього внеску змінюється кредитор у зобов'язанні, тобто замість учасника, який вніс в статутний капітал право вимоги, кредитором стає господарське товариство, до якого перейшло право вимоги) [7; 8].

Цивільне законодавство чітко розмежує право інтелектуальної власності на особисті немайнові права та майнові права інтелектуальної власності, що має подальший вплив на вибір об'єкта та супроводження його прав, які передаються в статутний капітал.

Вкладом до статутного капіталу господарського товариства, згідно з ст. 115 ЦК України, можуть бути майнові та інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом [9].

Ст. 424 ЦКУ також встановлено, що вкладом до статутного капіталу юридичної особи є майнові права інтелектуальної власності [9]. Звернувшись до основних кодексів (ст. 115 ЦКУ ст. 86 ГКУ), узагальнивши наведені вище норми, стає зрозуміло, що внеском у вигляді нематеріальних активів можуть бути три групи прав:

1. Права користування природними ресурсами, зокрема землею і водою.

2. Права користування основними засобами, наприклад будівлями, спорудами, транспортними засобами, обладнанням тощо.

3. Права користування майновими правами на об'єкти права інтелектуальної власності, скажімо, право користування торговою маркою (знаком для товарів і послуг), комп'ютерною програмою, базами даних тощо [7].

Передача або внесення об'єкту інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства будь-якої форми господарювання є широкою поширеною формою сплати часток або акцій в комерційних підприємствах зі сторони правовласників та розробників об'єктів інтелектуальної власності.

Вишенська І.П. взагалі говорить «про заміну традиційного капіталу на інтелектуальний капітал у вигляді нематеріальних активів (інформація, інтелектуальна власність, комп'ютерні програми тощо), що викликає цілу низку проблем

підвищення ефективності використання цих активів з тієї позиції, що перетворення нематеріального активу в гроші і навпаки не задовольняє вимог сьогодення» [1].

Беручи до уваги специфіку прав інтелектуальної власності сконцентруємо увагу на майновому характері цих прав. Йдеться про те, що в статутний капітал можуть бути передані лише наступні права: право на використання об'єкта інтелектуальної власності, виключне право заборонити неправомірному використанню об'єкта інтелектуальної власності в т.ч. забороняти таке використання, а також інші майнові права інтелектуальної власності встановлені законом.

Деякі автори пропонують власні критерії та визначення, за якими об'єкти повинні відноситись до нематеріальних активів. Так, Д.А. Лазаренко зазначає, що об'єкт вважається активом, якщо він: задовольняє визначення активу; є вимірюваним, значущим, достовірним [3, с. 139]. Котенко Л.Н. та Т.В. Полевая відмічають відмінні особливості нематеріальних активів як ресурсів підприємства, які багато в чому визначають порядок їх обліку, аудиту та економічного аналізу: – всі об'єкти нематеріальних активів різні за своєю природою і характеру використання; – не мають матеріально-речової форми; – майнові права підприємства на об'єкти інтелектуальної власності мають бути документально підтверджені; – складність оцінки нематеріальних активів; – не всі об'єкти нематеріальних активів можна розглядати відокремлено від іншого майна підприємства; – складність визначення строку корисного використання; – високий ступінь невизначеності моменту та величини отримання прибутку від використання об'єктів прав [4].

Наявність різних категорій для позначення нематеріальних активів і їх окремих складових визначає необхідність визначення їх складу і структури. Оскільки володіючи такою інформацією, можна оптимізувати їх структуру на підприємстві з метою покращання процесу виробництва та реалізації продукції, фінансових показників діяльності, а також підвищення ефективності використання технології діючого підприємства [6].

При цьому, стратегія внесення об'єктів інтелектуальної власності як нематеріальних активів до статутного капіталу надає ряд наступних переваг:

- можливість сформулювати значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів й забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій;
- використовуючи інтелектуальну власність як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;
- можливість амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі і замінити її реальними коштами, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;
- авторам і підприємствам-власникам інтелектуальної власності – можливість стати засновниками дочірніх і самостійних фірм без відгалуження коштів;
- право на отримання частки прибутку (дивідендів);
- право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління;

– право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації підприємств [10].

Для передачі, як внеску в статутний капітал господарчого товариства та відображення в балансі нематеріальні активи повинні відповідати певним умовам:

- їх вартість повинна бути достовірно визначена;
- вони мають відповідати критеріям оборотоздатності: винятковості, ко-рисності, відчужуваності, можливості їхньої грошової оцінки, інвестиційної привабливості [10].

Під час внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу обов'язково потрібно провести оцінку таких прав, тому що факт створення підприємства будь-якої господарської форми власності має на увазі обов'язкове вкладення конкретної грошової суми. Тому визначення оцінки майнових прав в грошовому еквіваленті має логічне місце. Коли ухвалюється рішення між суб'єктами господарської діяльності щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності у вигляді частки – еквівалента грошової суми до статутного капіталу, враховується особливість правової охорони об'єкта інтелектуальної власності, у відповідності вимог чинного законодавства.

Передача майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності як вклад до статутного капіталу підприємства будь-якої господарської форми – це свідоме відчуження цих прав їх володільцем (автором) на користь підприємства. Тому, після процесу відчуження, підприємство стає власником майнових прав, що йому передані. Відтак засновник (учасник), передавши ці права в статутний капітал, втрачає право на їх використання.

Отже, при внесенні майнових прав під час формування статутного капіталу юридичної особи слід пам'ятати, що передати майнові права інтелектуальної власності можливо лише після створення юридичної особи- правонаступника, а юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації.

Стратегічне управління будь-яким підприємством у ринковому середовищі зосереджується на правильному визначенні поточних позицій підприємства на ринку, показників його господарсько-фінансової діяльності, сильних і слабких сторін. В сучасних умовах адекватність прийнятої стратегії розвитку бізнесу або території стратегічним цілям залежить від результатів стратегічного аналізу. Стратегічний аналіз формує інформаційну базу для прийняття рішення, але його методи залежать від складності внутрішнього та зовнішнього середовища господарської системи [11].

У разі внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства будь-якої форми господарювання у першу чергу здійснюється ідентифікація об'єкта за наступним алгоритмом:

- хто є власником прав на відповідний об'єкт;
- чи існують права третіх осіб стосовно відповідного об'єкта, підтверджені договором застави, ліцензійним договором тощо;
- можливість використання об'єкта інтелектуальної власності господарським товариством,

до статутного капіталу якого вносяться майнові права на такий об'єкт;

– чи є чинними майнові права на такий об'єкт інтелектуальної власності;

– строк чинності майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності [1].

При цьому слід зазначити, що при прийнятті рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства необхідно враховувати особливість правової охорони відповідного об'єкта інтелектуальної власності (патент на винахід; патент на корисну модель; знак для товарів та послуг; патент на промисловий зразок).

Тому засновники повинні знати про всі ризики формування статутного капіталу власного підприємства за рахунок майнових прав інтелектуальної власності на такі об'єкти, як корисні моделі та промислові зразки, крім того, строки чинності майнових прав на такі об'єкти досить невеликі. Таким чином, при ухваленні рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства з будь-якою формою господарювання варто надавати переваги майновим правам на знаки для товарів і послуг, об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав та винаходи. Варто відмітити, що в процесі передачі прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства необхідно документально оформити дану операцію у відповідних документах:

1) у статутних документах підприємства;

2) у договорі про передачу майнових прав інтелектуальної власності [12].

Потрібно пам'ятати, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється за договірними умовами: ліцензія на використання об'єкту інтелектуальної власності (виключна, невиключна, одинична), ліцензійний договір, договір на створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передачу виключних прав інтелектуальної власності, договір про наміри. Згідно цього, необхідно зосередити увагу на обов'язковості підписання одного із перелічених вище договорів як однієї із головних умов внесення об'єкта інтелектуальної власності до складу нематеріальних активів в статутний капітал, інакше внесення його в статутний капітал не буде відповідати чинному законодавству. Пись-

мова форма такого договору також передбачає реєстрацію та використовується з метою захисту прав первинного суб'єкту інтелектуальної власності, для захисту від можливих ризиків.

Висновки і пропозиції. При прийнятті рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу, при формуванні статутного капіталу підприємства шляхом внесення складової у вигляді об'єктів інтелектуальної власності потрібно враховувати, що:

– 3 ст. 424 Цивільного кодексу України ; ч. 1 ст. 86, ч. 5 ст. 156 та ч. 6 ст. 157 Господарського кодексу України ; ч. 1. ст. 11, ст. 23 Закону України “Про акціонерні товариства”; п. 2.16 Положення про порядок реєстрації випуску акцій, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 942 від 26.04.2007 р.: закріплено можливість внесення майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу господарського товариства порядок внесення об'єктів інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства;

– ст. 24, 52 Закону України «Про господарські товариства» ; ст. 14 Закону України «Про акціонерні товариства»: визначено мінімальний розмір внеску до статутного фонду: для акціонерних товариств – від 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати; для товариств з обмеженою відповідальністю – від 100 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати;

– Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: передбачено заборону формування статутного капіталу за рахунок нематеріальних активів для фінансових установ – юридичних осіб, таких як банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Тому, основним завданням на яке потрібно звертати увагу для мінімізації можливих ризиків існування підприємства будь-якої форми господарського діяльності є правова характеристика об'єкта інтелектуальної власності, процедура оцінки та передачі об'єкта інтелектуальної власності як частки в статутний капітал підприємства.

Список літератури:

1. Вишенська І.П., Папарига П.П. Нематеріальні активи, як важливий фактор зростання в сучасних умовах господарювання. *Облік, аналіз і аудит у сучасному бізнесі : Міжнародна науково-практична конференція*. Львів : ПП «Компакт-ЛВ», 2004. 398 с.
2. Тверезенко О. Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарського товариства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 6. С. 50–59.
3. Капля І.В., Ніколашин А.О. Нематеріальні активи як внесок у статутний капітал підприємства, їх відображення та облік. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2013. № 1(37). С. 86–91.
4. Котенко Л.Н., Полевая Т.В. Нематеріальні активи як специфічний об'єкт учета. *Проблеми теорії і практики учета, аудита, аналізу і пути их решения : материалы Всеукраїнської науч.-метод. конференції*. Севастополь, 2003. 272 с.
5. Лазаренко Д.А., Сиренко С.В. Интеллектуальный капитал: учетные и правовые аспекты. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 4. С. 138–146.
6. Николок М.З. Нематеріальні активи як об'єкт бухгалтерського обліку: нові підходи до класифікації та визнання. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2008. № 2.
7. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 15.04.2019).
8. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 15.04.2019).

9. Цивільний кодекс України № 435-15: Офіц. текст із змін., станом на 30.07.2010. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2019).
10. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2014.
11. Богацька Н., Ковальчук Д. Стратегічний потенціал підприємства. URL: www.rusnauka.com/33_DWS_2010/Economics/ (дата звернення: 15.04.2019).
12. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності : навчальний посібник. Інст. інтел. власн. і права. Київ, 2005. 108 с.

References:

1. Vyshenskaya I.P., Papariga P.P. (2004). Intangible assets, as an important factor of growth in modern economic conditions. *Accounting, analysis and audit in contemporary business : International scientific and practical conference*. Lviv : PP "Compact-LN", 398 p.
2. Tiberenko O. (2010). Property rights of intellectual property as a contribution to the charter capital of an economic partnership. *Theory and practice of intellectual property*, vol. 6, pp. 50–59.
3. Dropyu I.V., Nikolashin A.O. (2013). Intangible assets as a contribution to the authorized capital of the enterprise, their display and accounting. *Regional Business Economics and Management*, vol. 1(37), pp. 86–91.
4. Kotenko L.N., Polevaya T.V. (2003). Intangible assets as a specific object of accounting". *Problems of the theory and practice of accounting, audit, analysis and ways of their solution : materials of the All-Ukrainian scientific method. conference*, 272 p.
5. Lazarenko D.A., Sirenko S.V. (2003). Intellectual capital: accounting and legal aspects. *Journal of ZHDTU*, no 4, pp. 138–146.
6. Nikoluk M.Z. (2008). Intangible assets as an object of accounting: new approaches to classification and recognition. *International collection of scientific works*, № 2.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2008). The Law of Ukraine "About Joint-Stock Companies", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (accessed 15 April 2019).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991). The Law of Ukraine "On Business Associations", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (accessed 15 April 2019).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010). The Civil Code of Ukraine Mode, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua> (accessed 15 April 2019).
10. Khodakivsky Ye.I., Yakobchuk V.P., Litvinchuk I.L. (2014). *Intelektual'na vlasnist': ekonomiko-pravovi aspekty [Intellectual Property: Economic and Legal Aspects]*. Center for Educational Literature, Kyiv.
11. Bogatska N., Kovalchuk D. (2010). Strategic potential of the enterprise, available at: www.rusnauka.com/33_DWS_2010/Economics/ (accessed 05 April 2019).
12. Tsybulov P.M. (2005). *Osnovy intelektual'noi vlasnosti [Ways of Intellectual Property Commercialization Source]*. Inst. intel. vlasn. i rights, Kyiv.